

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2017 – Volume 26, Issue 3, pp. 50–53
<http://doi.org/10.18352/jsi.539>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Utrecht University of Applied Sciences,
Faculty of Society and Law, in cooperation with
Utrecht University Library Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Mariël Kanne. **Co-creatie van goede zorg.**

**Ethische vragen, moreel beraad en normatieve
professionalisering in de zorg en het sociaal werk.**

Delft: Eburon, 2016, 404 p., €34,50.

ISBN 9789463010832

BOOKS

FUUSJE DE GRAAFF

Dr. Fuusje de Graaff is geograaf en medisch antropoloog. Ze is partner van Projectbureau MUTANT en docent/onderzoeker bij de Haagse Hogeschool, Faculteit Sociaal werk & Educatie.

E-mail: fuusdegraaff@wxs.nl

GOED OF JUIST? VOOR MIJZELF OF VOOR EEN ANDER?

Helemaal aan het eind van het imposante boek *Co-creatie van goede zorg* lees ik dat Kanne haar proefschrift in het Nederlands wilde schrijven omdat “het merendeel van mijn respondenten en hun collega’s het [in het Engels] niet zouden hebben kunnen lezen, terwijl het juist mijn doel was om handvatten te bieden voor ontwikkeling van praktische wijsheid in de praktijk” (p. 326). Een loffelijk streven, maar ook in het Nederlands lijkt dit boek me een voor velen moeilijk leesbare publicatie, niet omdat Kanne moeilijk formuleert, maar omdat ze zeer diepgaand analyseert en een waaier aan filosofische theorieën verbindt met verschillende beschouwingen over bezinning in praktijken, morele beraden en moresprudentie. Met volharding en voldoening heb ik de verschillende hoofdstukken gelezen, maar het zal me niet lukken om al die wijsheid in het bestek van één boekbespreking recht te doen, daarvoor is het te veel en gaat het te diep.

Na een vriendelijk voorwoord waarin Kanne de aanleiding en steunpilaren voor deze studie uitnodigend beschrijft, worden op pagina achttien de twee onderzoeksvragen gepresenteerd, namelijk:

1. Hoe kan “co-creatie van goede zorg” in organisaties voor zorg en sociaal werk worden bevorderd?
2. Wat is de betekenis van moreel beraad in verband met “co-creatie van goede zorg”?

Met de studie beoogt Kanne de theorieontwikkeling over de relatie tussen moreel beraad en normatieve professionalisering en vice versa op een hoger plan te brengen en met deze theoretische perspectieven de beroepsgroepen te faciliteren om zich alleen en met anderen te beraden bij ethische vragen (p. 19).

Daartoe duikt ze diep in *Moral boundaries. A political argument for an ethic of care* van de Canadese politicologe Tronto (1993), de bestaansethiek zoals Ricoeur die uiteenzette in *Soi-même comme un autre* (1990) en de publicaties van veel andere auteurs (waaronder van Ewijk, Trappenburg, Kunneman, Verkerk, Sennett, Dewey en Wierdsma) over normatieve professionalisering. Deze theoretische perspectieven bundelt Kanne in de term co-creatie van zorg: een proces waarbij (zoals Tronto vraagt) mensen betrokken zijn, die zich ergens wat van aantrekken, die zorgdragen voor iets en die zorgen voor anderen en zorg ontvangen en zorgen met anderen. Mensen die (zoals Ricoeur betoogt) dat aandachtig doen, die verantwoordelijkheid nemen, deskundig zijn en responsief. Mensen die solidair zijn met anderen en niet omdat het moet van een ander, maar omdat ze geraakt zijn door de ander en met en voor anderen goed willen. Voor het realiseren daarvan is een proces van co-creatie tussen betrokkenen nodig, dat niet vanzelfsprekend is, maar gekenmerkt wordt door normatieve professionalisering (p. 180). Het proces vergt afstemming, ethische en morele ruimte, democratische macht, waardevolle verhalen. In dit proces zo betoogt Kanne, vormen morele beraadslagingen een geschikt instrument.

Het praktijkdeel betreft eerst een analyse van kwalitatieve interviews over “goede zorg” en “goed werk” (om die goede zorg te realiseren), daarna een literatuurstudie naar het verschijnsel van een moreel beraad, met zijn doelen, effecten en kansen op co-creatie van goede zorg en tenslotte een analyse van de ervaringen in het moresprudentieproject zoals die zijn vastgelegd in 87 verslagen van bijeenkomsten van dertig teams uit tien organisaties. Op basis daarvan concludeert Kanne dat een moreel beraad niet alleen kansen scheidt om tot afstemming te komen tussen de zienswijzen en belangen van alle betrokkenen, maar ook om de existentiële en politieke dimensie

BOOKS

van vragen over goede zorg en goed werk ter sprake te brengen. Kanne concludeert dat het proces bij zorgorganisaties niet wezenlijk anders is dan in organisaties die sociaal werk uitvoeren en dat de ethische en relationele kanten van het zorgen en de verhalen van betrokkenen echt aandacht behoeven. Bovendien stelt ze dat er eigenlijk beter over een ethisch beraad dan over een moreel beraad kan worden gesproken (p. 334), omdat het beraad vaak niet binnen de normen en regels van de mores blijft, maar de ethische dimensie van het bestaan in een (on)rechtvaardige samenleving boven water brengt.

Dit lijkt een woordenspel, maar Ricoeur maakt onderscheid tussen het denken over “het goede” (de Aristotelische teleologie) en het denken over “het juiste” (de Kantiaanse deontologie). Hij reserveert, zo leerde ik van Kanne, de term ethiek voor de gerichtheid op het goed leven met en voor anderen in rechtvaardige instituties en de term moraal voor gerichtheid op normen met een universele pretentie en verplichtend karakter. Daarmee heeft ethiek wel het primaat over moraal, maar ethiek heeft moraal ook nodig. Dit soort bespiegelingen maken het boek moeilijk leesbaar, maar ook zeer leerzaam. Ik heb het hoofdstuk over “goed leven” meermalen moeten lezen en Kanne’s uiteenzetting valt niet samen te vatten in een notendop. Dus bij deze alleen een aanzet. Ricoeur filosofeert over de identiteit van mensen als een “soi-même comme une autre” (ik-zelf als een ander). Het ik-zelf ontleedt Ricoeur in de termen “ipse” en “idem” als keerzijden van de menselijke identiteit. De idem-kant van de identiteit van een persoon verwijst naar het hetzelfde zijn van mensen (“sameness”), de ipse-kant naar het zelf-zijn (“selfhood”). Hoe kan een persoon door de tijd heen zichzelf blijven en tegelijkertijd zich ontwikkelen? Daarvoor heeft hij “comme un autre” nodig: hij onderscheidt zich van die ander, maar herkent zich ook in die ander en in het delen van ervaringen in verhalen creëert elke betrokkene zichzelf, maar ook de ander. Het uitwisselen van verhalen vormt een voedingsbodem tot co-creatie van goede zorg: voor de ander maar ook voor de persoon zelf en voor het samen creëren van een rechtvaardige samenleving.

Omdat er al vaker door anderen over de zorgfilosofie van Tronto is geschreven, heeft de uitweiding over de filosofie van menselijke verhoudingen Ricoeur mij het meest geleerd: het geeft een helder beeld over de relatie tussen identiteit, zorg en macht. Een voorbeeld op bladzijde 88 illustreert dat:

Goede zorg impliceert voor Tronto dat de zorggever zich vooral afvraagt: hoe zou het voor die ander zijn? Ook Ricoeur stelt uitdrukkelijk dat de zorggever zich moet realiseren dat de ander geen ander mijzelf is, maar een ander zelf, dus een ander dan ik.Tronto en Ricoeur leggen dus verschillende accenten. Wederkerigheid is bij Ricoeur onlosmakelijk verbonden met de

ethische gerichtheid, terwijl Tronto het associeert met het streven naar de universaliseerbaarheid van Rawls en Kohlberg. Voor Tronto impliceert het anders-zijn een fundamenteel, niet te overbruggen, verschil, terwijl Ricoeur juist poogt het verschil op te heffen door zijn stelling dat ieder zelf een ander is en ieder ander zelf en (dus) het zelf een ieder. Zo maakt Ricoeur duidelijk dat naast zorg ook gelijkheid van belang is in verband met goed leven en dat (daarom) rechtvaardige instituties nodig zijn.

Zulke zinnen vergen aandachtig lezen, maar dankzij de vele verbindingen die Kanne maakt met praktische thema's worden de principiële benaderingen van Tronto en Ricoeur op den duur steeds beter te volgen. Kanne past ze toe op autonomie en heteronomie, op het al dan niet gebruiken van de gulden regel (wat u niet wil dat u geschiedt doet dat ook den ander niet) en op conflicten op het niveau van instituties en politieke praktijken. Daarbij laat Kanne steeds zien hoe belangrijk het delen van verhalen is voor de ontwikkeling van de identiteit van betrokkenen en voor het zich steeds weer kunnen positioneren in de maatschappelijke verhoudingen.

Kortom, een spannend en wijs boek, maar niet licht verteerbaar. Het levert ook niet direct handvatten voor de (onderwijs)praktijk, ook al is het in het Nederlands geschreven. Wie toch een poging wil wagen kan beginnen met de levendige casuïstiek op pagina 280 tot en met 286, waarin de gepropageerde wijze van "co-creatie van goede zorg" in concrete casuïstiek wordt besproken. En verder hoop ik dat Kanne binnenkort met artikelen komt waarin ze delen van haar veelzijdige proefschrift in meer hapbare brokken voor het niet-wetenschappelijk publiek verwoordt, want dat is dit gedachtengoed zeker waard.

REFERENTIES

- Ricoeur, P. (1990). *Soi-même comme un autre*. Parijs: Seuil.
- Tronto, J. C. (1993). *Moral boundaries. A political argument for an ethic of care*. New York/London: Routledge.